

Justiitsministeerium

Teie: 18.10.2023
nr 10-4/6884-1
Meie: 04.11.2023
nr 7-5.13/23-02023-2

Avaliku teabe seaduse muudatusvajaduste kaardistus

Lugupeetud asekanstler

Täname Justiitsministeeriumi võimaluse eest esitada oma mõtteid avaliku teabe seaduse (AvTS) muudatusvajaduste kaardistamisel. Teeme praeguseks kaardistatud alateemade täiendamiseks alljärgnevad ettepanekud.

1. Viimastel aastatel toimunud andmete kasutuse ja väärtusega seonduva paradigma muudatusest tingituna tuleb üle vaadata avaandmetega seonduvad reeglid. Kehtivas AvTSis on avaandmeid valdavale asutusele jäetud üsna lai tõlgendusruum, kas ja milliseid andmeid avaldada ning millisel viisil seda teha. Tulemuseks on olukord, kus suur hulk olemuselt avaandmeid ei ole avaldatud või on avaldatud selliselt, et nende taaskasutamine eeldab ebavajalikke pingutusi nt andmete otsimiseks või eri andmete sarnasemasse vormingusse töötlemiseks. Eelkõige tuleks kaaluda andmete avaldamise kohustusega seotud reeglite muudatusi ning avaandmete sisu ja nende avaldamise viisi täiendavat standardiseerimist. Vajaduse korral saab standardiseerimiskohustuse siduda avaandmete allikaks olevate infosüsteemide uuendusprotsessidega vmt, et nõude rakendamisega seotud töökoormust ja kulu hajutada. Täiendava standardiseerimise soovitus on tehtud ka Riigikantselei ülesandel tehtud uuringus „Government data-driven decision-making (DDDM) framework implementation“. Muudatus peaks kohalduma ka teabele, mida kogutakse või koostatakse teadustöö käigus.

2. Kehtivas AvTSis on andmekogu määratletud riigi infosüsteemi mõiste kaudu, mis omakorda lähtub infosüsteemi liidestusest infosüsteemi andmevahetuskihiga. Enamik AvTSist lähtuvaid nõudeid kehtib sellele määratlusele vastavate andmekogude kohta. Nõuetele vastavuse tagamiseks peab sellise andmekogu omanik tegema olulisi lisapingutusi, mistõttu esineb olukordi, kus püütakse vältida andmestikule riigi andmekogu staatuse tekkimist. Peame jätkuvalt oluliseks, et Justiitsministeeriumi eestvedamisel jätkatakse ka andmeladude ja andmestike vajalikus ulatuses reguleerimisega, mille eesmärk on mh tagada andmete taaskasutus kogu avalikus sektoris. Andmehalduse tegevuste maht ja keerukus peavad olema kooskõlas andmestikuga seotud riskide, taaskasutusväärtuse jmt, mistõttu tuleks kaaluda andmehalduse nõuete diferentseerimist lähtuvalt andmestiku olemusest.

Samuti teeme ettepaneku hinnata seni töö korraldamise eesmärgil kasutatud infosüsteemide (nt dokumendihaldussüsteemid, riigitöötaja portaal jmt) andmestike käsitlemist andmekogudega sarnastel alustel, võimaldades neis olevate andmete lihtsamat taaskasutust. Sobival kujul andmete olemasolul on see tänu generatiivse tehisintellekti arengule mõistlike jõupingutustega teostatav ning võib luua väärtusliku sisendi töövoogudega seotud juhtimisotsuste tegemiseks.

3. AvTS ja sellest lähtuvad rakendusaktid kehtestavad andmehaldusega seonduva korralduse Eesti avalikus sektoris. Seni on andmehalduse korraldamisel lähtutud andmehaldusega seotud tegevustest (kohustus korraldada seonduvad protsessid, koostada andmekirjeldused jne). Sellega paralleelselt tuleb

kaaluda andmehalduselt oodatava tulemuse mõõdetaval kujul defineerimist ja sellega seonduvate eesmärkide seadmist. Näiteks seada eesmärgiks, et andmekogu andmed on konkreetset andmestikku mitte tundva isiku jaoks lihtsasti automaatselt protsessides taaskasutatavad (eeldab andmete masinloetavust ja masinmõistetavust), seada selle saavutamise tähtsajad kas andmekogude gruppide või andmekogude põhised ning luua mehhanismid sellele vastavuse kontrollimiseks. Eesmärgid tuleb defineerida koostöös kõikide seotud osalistega ning nende kehtestamine võib eeldada nii AvTSi kui ka selle rakendusaktide muutmist.

4. Toetame juurdepääsupiirangu aluste ja tähtaegade ülevaatamist ning põhjendatud juhtudel senisest 10-aastasest maksimaalsest juurdepääsupiirangust erisuste kehtestamist. Juurdepääsupiirangu aluste puhul peame oluliseks korrastada regulatsiooni selliselt, et aluste sõnastused ei võimaldaks väärti tõlgendusi, mis on praktikas kaasa toonud põhjendamatute juurdepääsupiirangute seadmise teabele, mis peaks olema avalik. Lisaks on oluline 20-aastase praktika järel hinnata, kas olemasolevad juurdepääsupiirangu alused vajavad muutmist ja täiendamist, mis aitaks vältida valede juurdepääsupiirangute kasutamist. Paralleelselt sellega tuleb ka üle vaadata teabe liigid, mida on keelatud tunnistada asutusesiseseks kasutamiseks (AvTSi §-d 28 ja 36).

5. Kaardistuses on korralduslike küsimuste punktis 4 lühidalt kirjeldatud võimalust rakendada juurdepääsupiiranguid automatiseeritult (näiteks määrata juba tänapäevase tehnoloogiaga dokumendi koostamisel teatud lõigud või osad juurdepääsupiiranguga teabeks). Riigikantselei toetab protsesside lihtsustamist tegevuste automatiseerimise ja nutikate lahenduste loomisega. Kuigi esimeses kaardistuses ei ole mõistetavalt automatiseerimisel pikemalt peatunud, rõhutame, et sellised lahendused peavad toetama teabe avalikustamist ja avatud valitsemist, mitte olema esmajoones suunatud juurdepääsupiirangute seadmise lihtsustamisele. Samuti ei tohiks sellised lahendused mõjutada või pärssida ametnikkonna iseseisvat otsustusvõimet ja kohustusi teabe sisu ja sellele vastavate juurdepääsupiirangu aluste hindamisel.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Taimar Peterkop
Riigisekretär

Eero Svarval 6935537
eero.svarval@riigikantselei.ee